

ЦЕНТР БЕЗПЕКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ
CENTER FOR SECURITY STUDIES

ПРІОРИТЕТИ КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Окреслено пріоритети кліматичної політики держави в контексті переговорного процесу зі вступу України до Європейського Союзу

Висновки та рекомендації

Зміна клімату є одним з найважливіших глобальних викликів, що стоять сьогодні перед світом. Тому, незважаючи на російську військову агресію, впровадження ефективної кліматичної політики є одним із основних пріоритетів України.

Враховуючи, що захист довкілля є невід'ємною частиною переговорного процесу з набуття Україною членства в Європейському Союзі, де найбільш проблемними для нашої держави залишаються питання, пов'язані зі змінами клімату, для забезпечення прогресу в зазначеній сфері вважається доцільним **рекомендувати** Кабінету Міністрів України та Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України:

- забезпечити виконання рекомендацій Європейської Комісії в частині довкілля та клімату, наведених у Звіті «Україна 2023»;
- передбачити міжгалузеву інтеграцію дій щодо навколишнього середовища та клімату в планах відбудови країни з урахуванням Європейської зеленої угоди та екологічних наслідків російської збройної агресії;
- забезпечити розробку та винесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (acquis) щодо урахування заходів з адаптації до змін клімату з визначенням основних напрямів зеленої реконструкції країни для ключових секторів економіки та механізмів їх поступової адаптації до законодавства і стандартів ЄС у сфері змін клімату в умовах України.

Обґрунтування

За даними Служби зміни клімату Європейського Союзу, минулий рік був найбільш спекотним на планеті і, ймовірно, найтеплішим за останні 100 000

років¹. Для України зазначені довгострокові глобальні тренди доповнюються наслідками широкомасштабного вторгнення РФ та спровокованими ракетними обстрілами аваріями на об'єктах критичної інфраструктури, які завдають колосальної екологічної шкоди та додаткового негативного впливу на зміну клімату не лише в Україні, але й на усьому європейському континенті.

За даними Міндовкілля, викиди CO₂, що утворилися внаслідок повномасштабної війни, сягнули 180 млн тон. Якщо у минулому році йшлося про 97 млн тон додаткових викидів CO₂ в атмосферу внаслідок бойових дій в Україні, то вже цього року показники зросли майже удвічі².

Незважаючи на російську військову агресію, Україна продовжує успішний рух у напрямку європейської інтеграції, в тому числі у сфері захисту довкілля. Підтвердженням цього є те, що 8 листопада 2023 року Єврокомісія рекомендувала розпочати переговори про вступ України до ЄС. Також було оприлюднено офіційний звіт “Україна 2023”, в якому відмічений прогрес нашої держави у провадженні євроінтеграційних реформ у сфері захисту довкілля³.

Одночасно у Звіті відзначається, що разом з позитивними змінами у сфері захисту навколишнього середовища у цілому прогрес України у сфері зміни клімату залишається обмеженим. Зокрема вказується, що у природоохоронній сфері в Україні було прийнято законодавство щодо якості води, поводження з відходами, управління хімічними речовинами. Але стосовно кліматичних питань зауважується, що Україна продовжує роботу над національним кліматичним законом і Національним планом енергетики та клімату.

У Звіті також визначається, що зелений порядок денний і відповідні реформи мають бути тісно пов'язані з відбудовою України під час та після війни. Тому запровадження механізму зеленого відновлення і зеленої трансформації є провідним завданням післявоєнного відновлення України.

Щодо недостатнього прогресу України у розв'язанні проблемних питань у сфері зміни клімату слід мати на увазі, що кліматична політика та питання декарбонізації стосуються практично усіх секторів економіки України. Тому важливо, щоб усі секторальні стратегії та політики узгоджувались між собою, були актуалізовані та синхронізовані з загальнонаціональними пріоритетами

¹ 2023 confirmed as world's hottest year on record. URL: <https://www.bbc.com/news/science-environment-67861954>

² Міндовкілля: Викиди внаслідок бойових дій на території України вже становлять 180 млн тон CO₂. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mindovkillia-vykydy-vnaslidok-boiovykh-dii-na-terytorii-ukrainy-vzhe-stanovliat-180-mln-tonn-co>

³ Ukraine 2023 Report. Brussels, 8.11.2023. SWD(2023) 699 final. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf

та цілями. У свою чергу, реалізація Плану зеленого відновлення, який має відповідати принципам Європейської зеленої угоди, також потребуватиме комплексних спільних зусиль та підтримки з боку партнерів, включаючи інституційну підтримку.

Серед вже започаткованих на цьому шляху практичних заходів можна відзначити оновлення та удосконалення національної системи моніторингу звітності та верифікації викидів парникових газів. Так, у березні 2023 року були прийняті зміни до законодавства про систему державного моніторингу, в т.ч. щодо якості повітря. Разом з тим, подальшого удосконалення потребують процедури збору, обробки, звітності та розповсюдження інформації про якість повітря, а також моніторингу і контролю із плануванням відповідних інвестицій.

Важливим етапом на цьому шляху можна вважати запланований на 2025 рік запуск пілотної системи торгівлі викидами (СТВ) з повним її запуском у 2026 році, що дозволить Україні приєднатися до європейської СТВ. СТВ є абсолютно новим для України інструментом реалізації державної політики у сфері зміни клімату, який не має аналогів в інших сферах державного управління. Відтак, її впровадження вимагає формування відповідної нормативно-правової бази, інституційної структури, необхідних організаційних та технічних передумов з урахуванням законодавства ЄС та передового досвіду.

Одним із найбільш ефективних шляхів стримування глобального потепління та досягнення мети Паризької кліматичної угоди вважається зменшення викидів метану. Саме тому Україна приєдналася до глобальної ініціативи «Global Methane Pledge», у рамках якої держави-учасниці зобов'язуються досягти спільної мети – скоротити глобальні викиди метану до 2030 року щонайменше на 30 % від рівня 2020 року та сприяти використанню найкращих наявних методів щодо кількісної оцінки викидів метану. У рамках участі в цій ініціативі розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 липня 2023 р. № 607-р затверджено відповідний план заходів.

Також у жовтні 2023 р. у м. Києві за участі німецьких партнерів відбулося відкриття Кліматичного офісу як складової ланки розбудови кліматичного врядування в нашій країні та майданчика для співпраці в рамках Паризької угоди. Кліматичний офіс підтримуватиме зусилля Уряду України у впровадженні кліматичної політики, допомагатиме регіонам та бізнесу у реалізації проєктів з декарбонізації та адаптації, стане інструментом залучення зелених (кліматичних) інвестицій на післявоєнне відновлення України.

Незважаючи на продовження війни і постійні атаки російських військ на вітчизняну енергетику, Україна не зупиняється у боротьбі зі змінами клімату і надалі працює задля досягнення цілей щодо декарбонізації енергосектору. Про це зазначив Міністр енергетики України на Конференції ООН зі зміни клімату COP28 під час презентації звіту «Clean energy roadmap: from reconstruction to decarbonization in Ukraine»⁴.

У звіті представлено сценарії, що дозволяють порівняти розвиток енергосистеми та викиди парникових газів за різних умов, у тому числі за умови досягнення Україною важливої мети стати енергетичним хабом Європи. Було відзначено, що у майбутньому декарбонізований мікс української енергосистеми складатиметься переважно з відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) та ядерної енергії. Ключову роль у зусиллях з декарбонізації економіки України відіграватимуть електрифікація економіки та заходи з енергоефективності. Також у рамках COP28 Україна та ще понад 20 країн приєдналися до декларації про об'єднання зусиль щодо потроєння обсягів використання ядерної енергії у світі.

Подальший розвиток вітчизняної кліматичної політики обумовлює необхідність узгодження нормативно-правових актів України з новим екологічним законодавством ЄС, що впливає з Європейської зеленої угоди у сферах циркулярної економіки, захисту біорізноманіття та нульового забруднення, впровадження Схеми ЄС з екологічного менеджменту і аудиту та Регламенту ЄС про екологічне маркування, а також адаптації екологічних стандартів і сприяння екологічним державним закупівлям.

Ці та інші заходи, включаючи напрями зеленої реконструкції країни і пріоритетність адаптації законодавства та стандартів ЄС у сфері змін клімату, мають враховуватися у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (acquis).

Відповідно до рекомендацій Єврокомісії необхідно суттєво посилити адміністративний та інспекційний потенціал у сфері довкілля та клімату, зокрема, в частині виконання законодавства про оцінку впливу на навколишнє середовище та стратегічну екологічну оцінку, в тому числі для програм і проектів розвитку гідроенергетики. Також має бути покращено доступ громадянського суспільства до екологічної інформації та участі у прийнятті рішень у сфері охорони природи та екологічної безпеки.

⁴ Україна не зупиняється у боротьбі зі змінами клімату. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-predstavlyana-konferentsii-onn-zi-zminy-klimatu-zvit-pro-dekarbonizatsiiu-enerhosektoru>

*Сергій Іванюта, д-р техн. наук, с.н.с.,
відділ критичної інфраструктури,
енергетичної та екологічної безпеки
центру безпекових досліджень НІСД*